

ДОСЛІДЖЕННЯ РОДИННОЇ ІСТОРІЇ ЯК МЕТОД НАРАТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

В статті аналізуються витoki наративного підходу в історії, соціології, лінгвістиці, психології. Обґрунтовано можливості використання наративної психології в дослідженні соціальної реальності через вивчення текстів, історій, наративів. Визначено роль родинної історії як методу наративної психології у вивченні узагальненого досвіду минулих поколінь предків і його передачі нащадкам. Представлено поняття родинної історії як прецедентного тексту, надано характеристики такого тексту. З'ясовано вплив прабатьківської сім'ї в процесі формування родинної історії. Джерел – 12.

Ключові слова: наратив, наративна психологія, родинна історія, прецедентний текст, родина, прабатьки, постмодернізм.

Постановка проблеми. Проблема конструктивної взаємодії людини в родині, її гармонічне існування в ній, усвідомлення своїх потреб та їх реалізація стоїть на теперішній час дуже гостро. Нові соціально-економічні умови істотно вплинули на всі сторони життя індивіда, в тому числі цей вплив знайшов своє відображення і на інституті сім'ї. Родинні взаємостосунки – це складна психічна реальність, як включає в себе і індивідуальні, і колективні, і онтогенетичні, і соціогенетичні, і міфологічні засади. Не дивлячись на активний розвиток предметного поля сім'ї, деякі явища так і залишаються непізнаними. До таких відноситься й галузь родинної самосвідомості, родинної ідентичності і роль історії родини в процесі їх формування.

Актуальність дослідження феномену соціальної, родинної пам'яті обумовлена сучасним кризовим станом суспільства, для якого характерним є забуття традиційних цінностей, розрив вікових зв'язків, відрив від коріння. Саме від молодого покоління та його ціннісних установок залежить подолання цієї кризи та подальше гармонійне функціонування суспільства. Нові покоління, відмовившись від традиційних форм передачі соціальної пам'яті, зіштовхнулись з проблемою збереження і інтерпретації досвіду предків з позицій вимог нової епохи. В цей час пам'ять втратила свій вузький психофізичний смисл, знаходить нове смислове і ціннісне значення, як колективне минуле людства, наповнене життєво важливими знаннями про закони буття. Ці знання потребують розшифровки з позицій соціальної практики молодих поколінь. Функціонування пам'яті проявляється в сімейно-родинних колективах, які представляють інститут кровної спорідненості. Дія соціальної пам'яті закріплюється в традиціях міжпоколінної взаємодії, набуваючи соціокультурну, історичну, етнокультурну й генетичну значущість як символічна програма наслідування досвіду минулих поколінь.

Наративна психологія – це науковий напрям, що швидко розвивається. Її джерела – це ідеї реконструкції Жака Дерріда, протиставлення «влади» і «знання» Мішеля Фуко, положення дискурс-аналізу про те, що наша повсякденна реальність постійно конструюється та перетворюється в мові. Основна ідея наративної психології в тому, що людина конструює свою самість коли оповідає про своє життя і надає їй смисл в процесі і за допомогою своєї особистої історії.

Родинна пам'ять як важливий фактор соціалізації особистості долучає молоде покоління, яке вступає у життя, до соціального досвіду минулих поколінь. Як теоретичне узагальнення, колективний досвід людства, родинна пам'ять включає в себе знання про світ, інформацію, зафіксовану в матеріальній культурі, в соціальних відносинах, в

практичних нормах поведінки, навичках трудової діяльності та в інших соціальних зв'язках, що відтворюються за допомогою родинних традицій. Зміна поколінь подібна потоку, який рухається в історії, забезпечуючи передачу накопиченого досвіду, соціально значущої інформації, матеріальних та духовних цінностей від одного покоління до іншого. Однак, сучасне суспільство, що відрізняється динамічністю та нестабільністю, постійно ставить перед новим поколінням нові виклики, нові проблеми, що потребують швидкого та нестандартного рішення. Тому, досвід минулих поколінь іноді не може в повній мірі відповідати завданням теперішнього та майбутнього.

Ідеї нарративної психології близькі до екзистенціальних ідей про важливість смислу, і звучать як конструювання самості через наратив і придання смислу життя через смисл історії. Саме цей процес створює самість та цілісність людини, яка переживає постійну роздробленість із-за фрагментованості життя.

Тому, необхідність дослідження ролі родинної історії, родинної пам'яті як методу нарративної психології і засобу досягнення взаєморозуміння між поколіннями в родині дійсно постає актуальним та важливим завданням сучасної психології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема взаємовідносин між наративом і життям, чи виявлення специфічних наративних засобів осмислення світу, особливого модусу буття людини, в останній час стало предметом підвищеного міждисциплінарного інтересу. Історія, наприклад, вивчає наше уявлення про історичний час як залежне від тих наративних структур, які ми накладаємо на досвід. Для обґрунтування теорії особистості, ідентичності, психологія звертається до концепції текстуальності мислення, стверджуючи самоорганізацію свідомості людини по законам художнього тексту. Лінгвістичний поворот в філософії дозволив усвідомити, що будь-яке текстуальне формулювання неминуче лінгвістично відносно і семантично недерміноване, тобто тексти – не дзеркало дійсності, а медіатори між нею й читачем, яку ми усвідомлюємо ретельно продираючись через дослівний і метафоричний смисли фраз.

Традиційна назва нарративного аналізу – «сюжетний аналіз» - говорить про те, що спочатку він був заснований на принципах структурного розгляду тексту, що були висунуті на початку ХХ століття представниками структуралізму в лінгвістиці (Р. Барт, К. Леві-Строс, Ц. Годорів). В. Лабов на початку 1960-х років сформулював принципи структурного аналізу наративу, які були розвинені Ф. Анкерсмітом, Д. Хейзом и Р.Мелло. В цілому, вітчизняні дослідники з лінгвістики займаються проблемами аналітичної роботи з наративами особистого досвіду, тоді як зарубіжні автори розуміють нарративний аналіз значно ширше – як роботу з будь-якими закінченими оповіданнями в формі об'єктивованого тексту (наприклад, з публікаціями в засобах масової інформації) [12].

Наративний підхід – один з самих молодих напрямків в психотерапії і роботи із спільнотами. В психотерапії він почав застосовуватись на рубежі 70-80-х років ХХ ст. в ході співробітництва австралійця Майкла Уайта і новозеландця Девіда Епстона. Оповідання про історію родини є предметом дослідження істориків та соціологів в рамках методу «усної історії». Характер джерел усної та письмової мемуаристики зумовив необхідність звернення до наратологічної проблематики, категорій «контекст», «автентичність» тексту (Oral History 1967; Thompson 1988; Turner 1990; Хоффман 1994; Руус 1997). В меншому ступені враховувалась жанрова специфіка біографічної і автобіографічної розповіді. Наративний каркас обох жанрів складають події життєвого циклу індивіда і родини, тобто вони орієнтовані на прототипові зразки.

Наративний підхід у гуманітарних та соціальних науках дав змогу, стверджує Н. Чепелева, розширити предмет дослідження особистості з огляду на те, що когнітивні та інтерпретаційні процеси, результати яких відображаються у наративних текстах, становлять ядро особистості та її психологічного досвіду [7]. Відомо, що базовим принципом нарративної психології є те, що особистість не лише розуміє себе за допомогою мови, а й конструє себе у мовленні. Мовна форма ставлення людини до світу виражається у висловлюваннях та їх переплетеннях – текстах. Ю. Лотман писав, що

культура взагалі «тяжє до того, щоб розглядати створений Богом чи Природою світ як Текст і прагнути прочитати повідомлення, що в ньому міститься» [6, с.10].

Існування особливого родинного соціокультурного психологічного простору і родинного нарративу, який фіксує особливості становлення й розвитку конкретної родини, наголошувався в роботах Ю. М. Лотмана, Б. О. Успенського, В. В. Іванова, В. М. Топорова, Б. М. Путилова, О. В. Душечкіної, І. О. Разумової, М. В. Осоріної та ін. Родинні нарративи - родинні історії, подані як текст, починають розглядатися як аспекти комунікативної і символічної сутності культури. Інтерес до родинних історій, родинних традицій виконує функцію пошуку людиною самої себе, самоідентифікації та закріплення себе в світі.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність застосування методу дослідження родинних історій в практиці нарративної психології як методу дослідження родинних традицій, родинної пам'яті і засобу трансляції досвіду минулих поколінь.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Вихідною методологічною основою нарративної психології є методологія постмодернізму. Епоха постмодернізму характеризується активним розповсюдженням технологій, наприклад, комп'ютерів, засобів масової інформації, віртуальної реальності. Всі ці технології створюють можливість для появи нових форм комунікації і знання, а, отже, і для змін в соціальних та економічних структурах. Соціальний і культурний контекст постмодернізму призводить до змін і в психологічному досвіді, оскільки він формує нове відчуття простору і часу, а також нові форми досвіду і культури (Е. Гідденс). Основна ідея постмодернізму полягає в тому, що знання визначаються не логікою чи раціональністю (як вважали теоретики-модерністи), а тонкістю й деталями використання мови. Мову можна охарактеризувати як структуру знаків (символів), яка сама по собі є сховищем значень, незалежних від «реальності» самоті та від світу.

Один із найбільш впливових представників постмодернізму в психології – Кеннет Герген характеризує постмодернізм як еру насиченої самоті. Соціальна насиченість може змінювати нашу свідомість, тому що вона призводить до фрагментації Я-концепції та взаємовідносин. Він пише, що «люба істина про нас самих – це її інтерпретація в певний момент часу, і вона є правдивою тільки для певного моменту і в контексті певних взаємовідносин» [5, с.52]. Постмодерністи фіксують увагу на тому, що наша мова конститує наш світ та наші переконання. Саме в мові спільноти конструюють власне бачення світу, і кожний раз, коли ми говоримо, ми створюємо реальність (Фрідман, Комбс) [7]. В якості інтерпретаційних рамок, що забезпечують осмислення себе, інших, соціальної реальності загалом, виступають оповідальні тексти (нарративи), які ми засвоюємо з дитинства, а потім починаємо створювати їх самотійно. Як зазначають Й. Брокмейер та Р. Харре, ми не отримуємо спеціальних інструкцій як оповідати історії. Ми просто звикаємо до широкого репертуару сюжетних ліній, тобто, ми врастаємо у культурний канон нарративних моделей. Цей процес нарративної та дискурсивної «освіти» починається тоді, коли діти починають говорити та слухати історії [7].

Як зазначає О. Є. Сапогова, родина для дитини виступає колективним носієм макро- і мікросоціокультурних традицій, що створює особистий мікросоціальний простір. Цей внутрішній для родини, і в першу чергу, зовнішній для дитини простір «малої культури», є своєрідною проекцією різноманітного зовнішнього досвіду людства. Масовий історико-культурний досвід людей, які живуть в одному місці в один і той же час, переломлюється через індивідуальне буття декількох поколінь членів даної родини, що поступово створює внутрішньо-родинну «версію буття». В межах цієї версії, в емоційно насиченому сімейному мікропросторі для дитини складаються особливі, унікальні для її буття соціальні ситуації розвитку, закладаються основні семіотичні зони, які в майбутньому будуть визначати смисложиттєву цінність, сформуєть установки, якими доросліша людина буде керуватися в осмисленні та оцінці свого життєвого шляху [9].

Родинна історія – це не застигла, зафіксована раз і назавжди матеріальна форма, а процес, що живе протягом певного часу в інших текстах. Його процесуальність пов'язана з тим, що передаючись з покоління в покоління родинна історія збагачується досвідом розуміння й проживання життя родини кожним її носієм в силу того, що будь-який текст поліінтерпретуємо, і множинність його символів є його невіддільною характеристикою [1, с.146-147]. Більш того, кожен член родини, як носій родинної історії, має потенційну внутрішню готовність збагачувати й трансформувати текст, оскільки його онтологія є, з одного боку, реалізацією родинних настанов і традицій, а з іншого, - неповторним досвідом творіння особистої історії, яка вплетена в загальну канву родинного тексту. Кожен носій родинного нарративу при сприйнятті піддає його особистій ментальній переробці: «не співпадаючі інтерпретації виникають в наслідок того, що об'єкт по-різному відтворює у свідомості різних суб'єктів (різне опускається й додається), неоднаково переробляється ними, елементи переробки по-різному монтуються, в об'єкті акцентуються різні сторони, він проектується на різні еталони, йому приписується різна семантика, тобто він піддається альтернативній символізації» [3, с.10].

Для дитини родинна історія виступає в якості прецедентного тексту. В соціо- і психолінгвістиці, прецедентний текст – це текст, який може бути охарактеризований як семіотично і психологічно значущий для тієї чи іншої групи осіб в межах певного історичного хронотопу, соціокультурного контексту [2]. Як зазначає Ю. М. Караулов, прецедентним потрібно називати тексти, значущі для тієї чи іншої особистості у пізнавальному та емоційному відношенні, що має понадособистісний характер, тобто добре відомі широкому оточенню даної особистості, включаючи її попередників і сучасників, і, нарешті, такі, звернення до яких поновляється неодноразово в дискурсі даної мовної особистості [4].

Г. Г. Слишкін вважає, що носіями прецедентних текстів певного змісту може бути достатньо вузька група людей (родина, професійна група, вікова когорта тощо), при цьому іншим групам дані прецедентні тексти можуть бути зовсім незнайомими. Можуть існувати тексти, що стають прецедентними на відносно короткий термін і зникають разом з їх носіями (це стосується анекдотів, рекламних слоганів і т.д.), тим не менш, в період своєї прецедентності вони мають цінність для конкретних людей [11, с.28].

Називаючи родинний нарратив прецедентним текстом, який приймає участь в культурному соціогенезі дитини, О. Є. Сапогова виокремлює наступні характеристики подібних текстів [9]:

- *своєрідна первинність* родинних текстів для дитини – вони дуже рано з'являються в її досвіді як супутники і «ключі» для розуміння багатьох інших текстів;
- *природна зрозумілість* родинних історій, які не потребують спеціального пояснення;
- їхня актуальна *колективність*;
- *змістозна об'єктивна неповнота* родинних історій (як зазначав О. А. Потебня, вони стиснуті до семантично маркованих елементів комунікації);
- *фоновість*, що приймає участь у створенні особливого контексту взаєморозуміння між членами родинної мікрогрупи, особливо емоційного мікроклімату між родичами, близькості, інтимної довірливості;
- *глибинна зв'язаність* родинного нарративу з архетипічним культурним досвідом всього соціального, етнічного й т.ін. простору, тобто клішованість текстів;
- функція *формування групової та індивідуальної (особистої) ідентичності* певним, закріпленим образом;
- *системоутворююча семіотична* функція.

Відтворення родинного тексту пов'язано з його комунікативною функцією. Виступаючи мовним засобом крупного масштабу, певний текст може багатократно відтворюватись і сприйматись як «знак загальної долі» в даній родині. Прецедентність появляється тоді, коли носій концепту домагається включення певного тексту в систему цінностей своєї родинної групи. У випадку успіху, якщо з текстом ознайомились і залишились під його емоційним і змістовним враженням, прийняв негативну чи позитивну цінність багато членів родини, він формує колективний – родинний концепт.

Прецедентні тексти, що передаються в рамках родинної соціалізації практично завжди містять класичні юнгіанські сюжети і архетипи «матері», «дитяти», «тіні», «анімуса/аніми», «мудрого старика/мудрої старої» та ін., які пов'язані із процесом індивідуалізації і що дозволяє дитині зрозуміти історію предків і роду та почати створення індивідуальної історії. Е. Нойман називає архетипи «трансперсональними домінантами» і вважає, що їхній початковий трансперсональний зміст згодом персоналізується. Ймовірно, родинний наратив як раз і сприяє прийняттю певного культурного змісту як свого – через його закріплення в родинній історії. Важливо й те, що наповнений культурними універсальними і архетипами, родинний наратив сприймається дитиною ні як міф, ні як казка, а як колишня реальність, вкорінена в тому числі і в його життя, яка має зв'язок персонально з ним через предків, родичів, родину. Це дозволяє процесу родинної соціалізації переживатись як живому досвіду і виконувати посередницькі функції в засвоєнні дитиною культурного простору [10]

Концептуально важливим є визнання «інтерсуб'єктивного змісту» подібних родинних історій (Голофаст 1997), що дозволяє розглядати їх в якості колективної форми переживання і вербалізації досвіду. В наративних текстах постає можливість дослідження колективної пам'яті і характеру міфологізації минулого (Thompson 1988; Samuel, Thompson 1990; Неклюдов 1998).

В формуванні концепту прецедентного тексту для дитини велику роль відіграє прабацьківська сім'я. Такий особливий статус прабацьківського покоління має соціокультурні засади: «в трьохпоколінній родині активність «працюючого» спрямована на зовнішнє, тому має місце збагачення й передача досвіду через покоління. Суміжні покоління, крім того, мають тенденцію до «відштовхування» в силу універсального закону рівноваги, що виражається у визнанні фамільної схожості через покоління» [8, с.229].

Висновки. Наративна психологія схожа з постмодернізмом, дискурс-аналізом і риторичним аналізом в тому, що в неї мова розглядається як інструмент конструювання реальності, особливо сприйняття самості, а також інструмент, за допомогою якого формується нерозривний зв'язок між самістю, мовою, наративом, іншими людьми, часом і моральністю. Сприйняття самості набуває значення тільки через специфічні лінгвістичні, історичні і соціальні структури. Мета наративної психології – дослідити мову, історії і наративу, які формують основу самості, а також наслідки та зміни, які ці наративи мають місце для окремих людей та для суспільства в цілому. Базова ідея наративної теорії в тому, що головний спосіб передачі культурного, історичного, особистого досвіду минулих поколінь відбувається через нашу вбудованість, починаючи з моменту нашої появи на світ, в родинні і культурні історії.

Для соціокультурної спадкоємності поколінь велике значення мають традиції, які включають в себе народні й релігійні вірування та звичаї, мову, розуміння історії, уявлення від загальних предків, міста народження. Важливу роль в соціокультурній спадкоємності поколінь українського соціуму відіграв патріотизм. Ключові цінності вітчизняної культури виступають регулятором людських вчинків і дій окремих індивідів, різних поколінь, суспільства в цілому. Підтримані силою суспільної думки, вихованням, традиції українського народу сприяють розвитку духовно-моральних відносин, взаєморозумінням між поколіннями, виступають важливими особливостями соціокультурної спадкоємності поколінь в українському соціумі.

Через родинну історію, родинні традиції є можливість доторкнутися до таланту й мудрості, патріотизму й життєстійкості предків, стати духовно збагаченим, щоб краще зрозуміти день теперішній, заглянути в майбутнє і передати наступним поколінням те, що створив досвід попередників. Проникнення в культурні сховища своєї родини, дбайливе звернення до спадщини минулих поколінь дають змогу виявити вічні цінності, знайти конкретні життєві орієнтири, а можливо вчитися на помилках своїх предків, робити висновки і будувати свій особистий шлях. Родинна історія виступає, з одного боку стабілізатором (кожне нове покоління засновано на перевіреному досвіді предків), а з іншого боку, каталізатором (досвід минулого завжди наповнюється новими елементами та смислами).

Література

1. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Прогресс-Универс, 1994. – 616 с.
2. Богданов К. А. Повседневность и мифология: Исследования по семиотике фольклорной действительности : диссертация ... доктора филологических наук : 10.01.09 / К. А. Богданов. – Москва, 2002. – 344 с.
3. Борухов Б. Л. Речь как инструмент интерпретации действительности (теоретические аспекты). Автореф. дисс. ... канд. филол. Наук / Б. Л. Борухов. – Саратов : 1989. – 17 с.
4. Караулов Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю. Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы. Доклады советской делегации на VI конгрессе МАПРЯЛ. – М. : Русский язык, 1986. – С. 105-126.
5. Кроссли М. Л. Нарративная психология. Самость, психологическая травма и конструирование смыслов / М. Л. Кроссли. – Х. : «Гуманитарный Центр», 2013. – 284 с.
6. Лотман Ю. М. Несколько мыслей о типологии культур / Ю. М. Лотман // Языки культуры и проблемы переводимости. – М. : Гнозис, 1987. – 287 с.
7. Наративні психотехнології / Н. В. Чепелева, М. Л. Смутьсон, О. М. Шиловська, С. Ю. Гуцол; за заг. ред. Н. В. Чепелевої. – К. : Главник, 2007. – 144 с.
8. Разумова И. А. Потаённое знание современной русской семьи. Быт. Фольклор. История / И. А. Разумова. – М. : Индрик, 2001. – 376 с.
9. Сапогова Е. Е. Микросоциум семьи и семейный нарратив как психологическая основа культурного социогенеза // Индивидуальные и стилевые особенности личности / Отв. ред. Т. Ю. Синченко, В. Г. Ромек. – Ростов-на-Дону : ЮРГИ, 2002. – С. 177-190.
10. Сапогова Е. Е. Социокультурная герменевтика: проблемы и перспективы. Материалы Международной научно-практической конференции «Социокультурная герменевтика: теоретико-методологическое обоснование в контексте развития толерантности» / Е. Е. Сапогова. – Кемерово : Графика, 2002. – С. 97-101.
11. Слышкин Г. Г. От текста к символу. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 128 с.
12. Троцук И. В. Теория и практика нарративного анализа в социологии : Монография / И. В. Троцук. – М. : Издательство «Уникум-центр», 2006. – 207 с.

References

1. Bart R. Izbrannye raboty. Semiotika. Pojetika / R. Bart. – М. : Progress-Univers, 1994. – 616 s.
2. Bogdanov K. A. Povsednevnost' i mifologija : Issledovanija po semiotike fol'klornoj dejstvitel'nosti : dissertacija ... doktora filologicheskikh nauk : 10.01.09 / K. A. Bogdanov. – Moskva, 2002. – 344 s.

3. Boruhov B. L. Rech' kak instrument interpretacii dejstvitel'nosti (teoreticheskie aspekty). Avtoref. diss...kand. filol. Nauk / B. L. Boruhov. – Saratov : 1989. – 17 s.
4. Karaulov Ju. N. Rol' precedentnyh tekstov v strukture i funkcionirovanii jazykovoj lichnosti / Ju. N. Karaulov // Nauchnye tradicii i novye napravlenija v prepodavanii russkogo jazyka i literatury. Doklady sovetskoj delegacii na VI kongresse MAPRJaL. – M. : Russkij jazyk, 1986. – S. 105-126.
5. Krossli M. L. Narrativnaja psihologija. Samost', psiholoicheskaja travma i konstruirovanie smyslov / M. L. Krossli. – H. : «Gumanitarnyj Centr», 2013. – 284 s.
6. Lotman Ju. M. Neskol'ko myslej o tipologii kul'tur / Ju. M. Lotman // Jazyki kul'tury i problemy perevodimosti. – M. : Gnozis, 1987. – 287 s.
7. Narativni psihotehnologii / N. V. Chepeleva, M. L. Smul'son, O. M. Shilovs'ka, S. Ju. Gucol; za zag. red.. N. V. Chepelevoi. – K. : Glavnik, 2007. – 144 s.
8. Razumova I. A. Potajonnoe znanie sovremennoj russkoj sem'i. Byt. Fol'klor. Istorija / I. A. Razumova. – M. : Indrik, 2001. – 376 s.
9. Sapogova E. E. Mikrosocium sem'i i semejnij narrativ kak psihologicheskaja osnova kul'turnogo sociogeneza // Individual'nye i stilevyje osobennosti lichnosti / Otv. red. T. Ju. Sinchenko, V. G. Romek. – Rostov-na-Donu : JuRGI, 2002. – S. 177-190.
10. Sapogova E. E. Sociokul'turnaja germenetika: problemy i perspektivy. Materialy Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii «Sociokul'turnaja germenetika: teoretiko-metodologicheskoe obosnovanie v kontekste razvitija tolerantnosti» / E. E. Sapogova. – Kemerovo : Grafika, 2002. – S. 97-101.
11. Slyshkin G. G. Ot teksta k simvolu. Lingvokul'turnye koncepty precedentnyh tekstov v soznanii i diskurse / G. G. Slyshkin. – M. : Academia, 2000. – 128 s.
12. Trocuk I. V. Teorija i praktika narrativnogo analiza v sociologii : Monografija / I. V. Trocuk. – M. : Izdatel'stvo «Unikum-centr», 2006. – 207 s.

Литвинова О. В.

ИССЛЕДОВАНИЕ СЕМЕЙНОЙ ИСТОРИИ КАК МЕТОД НАРРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ

В статье анализируются истоки нарративного подхода в истории, социологии, лингвистике, психологии. Обоснована возможность использования нарративной психологии в процессе изучения социальной реальности через тексты, истории, нарративы. Определена роль семейной истории как метода нарративной психологии в изучении обобщенного опыта прошлых поколений предков и его передачи молодым поколениям. Представлено понятие семейной истории как прецедентного текста, даны характеристики такого текста. Сделан акцент на роли прародительской семьи в процессе создания семейной истории. Ист. – 12.

Ключевые слова: нарратив, нарративная психология, семейная история, прецедентный текст, семья, прародители, постмодернизм.

Litvinova O.V.

RESEARCH OF FAMILY HISTORY AS METHOD OF NARRATIVE PSYCHOLOGY

In article the origins of narrative approach in history, sociology, linguistics and psychology are analyzed. Possibilities of using narrative psychology in research of social reality through the study of texts, stories, narratives are substantiated. The role of family history as method of narrative psychology in the study of generalized experience of past generations of ancestors and its transfer to descendants is detected. Concept of family history as a case-text is presented; characteristics of such text are given. The influence of original family in the process of family history is found out. Sources – 12.

Key words: narrative, narrative psychology, family history, case-text, ancestors, postmodernism.

Літвінова Ольга Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Северодонецьк.

УДК 159.9

Мацюк В.С.

ЕМОЦІЙНІ ДЕСТРУКЦІЇ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

У статті представлено огляд і аналіз проблеми емоційних деструкцій. На матеріалі вивчення психологічної літератури конкретизовано теоретичний і практичний внесок науковців із означеної проблематики. Розкрито причини негативних психічних станів у військовослужбовців строкової служби. Джерел – 4.

Ключові слова: *строкова служба, військовослужбовець, деструктивні емоційні стани.*

Постановка проблеми. Небезпечність, ризик, зростання відповідальності при виконанні завдань по забезпеченню обороноздатності країни зумовлюють у військовослужбовців психічну напругу. В умовах збільшення кількості психотравмуючих і стресогенних факторів посилюється вплив на психічну сферу особистості та позначається на психологічній готовності до діяльності, зростає запит щодо вивчення безпеки їх деструктивних наслідків, передусім, для військовослужбовців строкової служби як фахівців небезпечної професії.

Військовослужбовці строкової служби стикаються з труднощами і перешкодами зовнішнього та внутрішнього характеру. Це з часом спричинює швидку фізичну втому, нервово-фізіологічне виснаження, занепокоєння, зневіру, страх, слабкість психічних процесів, особливо уваги та пам'яті тощо. Тому формування, зміцнення і розвиток психологічних якостей, що забезпечують у них психологічну стійкість і готовність виконувати службові завдання в будь-яких умовах, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що емоційні деструкції особистості вивчалися в аспекті: сутність, зміст та види емоційних деструкцій особистості (Л.І. Анциферова, В.В. Бойко, І.В. Вашенко, А.Г. Вовк, М.І. Дьяченко, Є.П. Ільїн, А.Л. Журавльов, О.Г. Маклаков, В.О. Палашкевич та ін.); чинники виникнення емоційних деструкцій у військовослужбовців строкової служби (І.А. Баєв, І.М. Конопльова, М.І. Мар'їн, А.І. Папкін, Є.Ю. Соколов, В.Н. Смірнов, А.М. Столяренко та ін.).

А. Г. Вовк визначено, що більшість різноманітних чинників детермінують появу у військовослужбовців строкової служби – тривожність, яка може трансформуватись у стійкі властивості особистості та деформувати її подальший розвиток. З посиленням тривожності в особистості з'являються страхи і це може розвинути у невротичні риси або невпевненість у собі, а, відтак, і позначитися на несенні служби.

Подібні міркування віднаходимо також у роботах В. О. Палашкевич. Автор зазначає, що в системі негативних психічних станів військовослужбовців строкової служби, які мають переважно соціально-психологічне походження, провідне місце посідають емоційні негативні стани, які можуть трансформуватись у стійкі властивості особистості та деформувати її подальший розвиток. Базовим станом, з якого розвиваються всі інші негативні стани у військовослужбовців, є тривога.

Велике значення у збереженні психічного здоров'я і працездатності військовослужбовця строкової служби має витривалість, тобто його здатність до